

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ**

**Кафедра методики професійної освіти
та соціально-гуманітарних дисциплін**

**ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС
«ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ТРЕНД СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ»**

М

СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри методики
професійної освіти та
соціально-гуманітарних дисциплін
протокол № 1 від «2» січня 2024 р.
Завідувач кафедри к. філософ. н., доцент

Михайло ЖУК
(прізвище,

ініціали)

Автор-розробник:

Линчак Оксана Василівна - професорка кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін БІНПО УМО НАПНУ, д.б.н., с.н.с.

Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку: електронний навчальний курс / Оксана Линчак. Біла Церква: БІНПО, 2024 р. 48 с.

Актуальність курсу визначається важливістю інклюзивного підходу до навчання для формування толерантного та гуманного суспільства. Сьогодні в умовах війни та підвищення рівня інвалідизації населення у нас в державі існує термінова потреба у створенні інклюзивного освітнього середовища, яке б давало можливість людям з ООП розкрити свій потенціал та стати активними членами суспільства. Наразі стоїть необхідність системних змін в освіті, в т.ч. в ЗП(ПТ)О для забезпечення доступності та інклюзивності для всіх осіб, незалежно від їхніх особливостей.

Мета курсу полягає у підвищенні рівня методичної компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти при проведенні сучасного уроку з врахуванням інклюзивного підходу до учнів; у систематизації, поглибленні та оновленні теоретичних знань щодо особливостей інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О.

.Електронний курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Електронний курс розраховано на 6 год., із яких 2 год. – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

© Кафедра МПО та СГД БІНПО, 2024

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ТРЕНД СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

Електронний навчальний курс (ЕНК) «Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку» є складником змістового модуля № 4 «Освітні інновації в професійній діяльності педагога професійної освіти». Мета ЕНК полягає у підвищенні рівня методичної компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти при проведенні сучасного уроку з врахуванням інклюзивного підходу до учнів; у систематизації, поглибленні та оновленні теоретичних знань щодо особливостей інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О.

ЕНК «Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку» розрахований на викладання для категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації: педагогічні працівники закладів професійної освіти для дистанційної, очно-дистанційної, та заочної форм навчання.

Бюджет навчального часу становить 6 годин, із яких: лекції (2 год.), семінарське заняття (4 год.).

ЗМІСТ

<u>АНОТАЦІЯ .....</u>	4
<u>ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ.....</u>	5
<u>ПРОФІЛЬ ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ.....</u>	8
<u>ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛІВ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ.....</u>	13
<u>ТЕОРЕТИЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ.....</u>	17
<u>ПРАКТИЧНІ/СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.....</u>	25
<u>ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....</u>	36
<u>МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ.....</u>	38
<u>ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ.....</u>	41
<u>КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ.....</u>	41
<u>ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА.....</u>	42

АНОТАЦІЯ

Актуальність курсу визначається важливістю інклюзивного підходу до навчання для формування толерантного та гуманного суспільства. Сьогодні в умовах війни та підвищення рівня інвалідизації населення у нас в державі існує термінова потреба у створенні інклюзивного освітнього середовища, яке б давало можливість людям з ООП розкрити свій потенціал та стати активними членами суспільства. Наразі стоїть необхідність системних змін в освіті, в т.ч. в ЗП(ПТ)О для забезпечення доступності та інклюзивності для всіх осіб, незалежно від їхніх особливостей.

Мета курсу полягає у підвищенні рівня методичної компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти при проведенні сучасного уроку з врахуванням інклюзивного підходу до учнів; у систематизації, поглибленні та оновленні теоретичних знань щодо особливостей інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О.

.Електронний курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Електронний курс розраховано на 6 год., із яких 2 год. – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

1.ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Пояснювальна записка. Навчальний курс "Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку" розроблений для підвищення обізнаності про принципи та методи інклюзивної освіти, розвитку навичок, необхідних для роботи з учнями з інвалідністю та особливими освітніми потребами, формування толерантного ставлення до людей з інвалідністю, підготовки до роботи в інклюзивному середовищі і загалом для сприяння впровадженню інклюзивної освіти в Україні. Він потребує впровадження на всіх рівнях професійної освіти. Сталі результати потребують використання всіх можливих освітніх засобів впливу і залучення до неї педагогічного колективу, психологічної служби, батьків, інших державних служб, ресурсів місцевої громади.

Актуальність.

Глибока демографічна криза поруч з соціально-економічною кризою, не кажучи вже про військовий стан, поряд з євроінтегрованим курсом нашої держави ставить на порядок денний вирішення питання формування, відтворення та реалізації людського капіталу, одним з резервів поповнення якого можна розглядати осіб з інвалідністю. Особливо це актуально в умовах війни та повоєнному відновленні України.

Загалом інклюзивна освіта стає все більш важливою у сучасному світі, адже вона дозволяє всім (не лише дітям, а й дорослим) незалежно від їхніх особливостей, отримувати якісну освіту та реалізувати свій потенціал. Сьогодні кожному громадянину, а тим паче педагогічному працівнику потрібно розуміти принципи інклюзивної освіти та навчитися працювати з учнями з інвалідністю та особливими освітніми потребами. Адже в Україні під час війни та у повоєнний період зростає і буде зростати частка тих осіб, які потребуватимуть індивідуального особливого підходу.

Інклюзивна освіта потребує змін у ставленні, культурі та практиці навчання, в т.ч. у ЗП(ПТ)О. Сьогодні потрібно розширювати світогляд, формувати толерантне ставлення до людей з інвалідністю та бути готовим до змін, які необхідні для створення більш інклюзивного навчального середовища.

Тому курс "Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку" є надзвичайно актуальним і своєчасним, адже він дає можливість глибше зрозуміти принципи та методи інклюзивної педагогіки. Вивчення матеріалів курсу дозволить оволодіти знаннями та навичками, необхідними для ефективної роботи з учнями з інвалідністю та особливими освітніми потребами, що сприятиме створенню більш інклюзивного та справедливого суспільства. Курс також допоможе розширити світогляд та сформувати толерантне ставлення до людей з інвалідністю, що є важливою цінністю в сучасному демократичному суспільстві.

Мета курсу полягає у підвищенні рівня методичної компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти при проведенні сучасного уроку з врахуванням інклюзивного підходу до учнів; у систематизації, поглибленні та оновленні теоретичних знань щодо особливостей інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О.

Завдання курсу:

- актуалізація та систематизація знань слухачів щодо запровадження інклюзивної освіти, її правового забезпечення;
- поглиблення знань слухачів щодо основних принципів і цінностей інклюзивного навчання;
- розвиток професійних знань та умінь, які їм необхідні для створення інклюзивного освітнього середовища;
- розвиток методичної компетентності педагогічних працівників щодо інклюзивного підходу до організації освітнього процесу.

Матеріали ЕНК "Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку" спрямовано на розвиток методичної, спеціальної, інноваційної та комунікаційної компетентностей педагогічних працівників.

Курс "Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку" складається із таких тем: Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти; Правове поле запровадження інклюзивної освіти в Україні; Інклюзивна освіта в ЗП(ПТ)О: практичні та методичні аспекти.

Курс розраховано на 6 год., із яких 2 години – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

Курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Навчально-методичне забезпечення. Курс представлено науково-методичними матеріалами (лекція, семінарські заняття, завдання до самостійної роботи, тести) і списком рекомендованих джерел до тематики електронного курсу.

Реалізація завдань для досягнення результатів курсу здійснюється шляхом:

- активного учіння під час лекцій та семінарських занять;
- самостійного опрацювання слухачами навчального матеріалу;
- виконання контрольних-діагностичних завдань, спрямованих на вдосконалення вмінь і навичок на практиці застосовувати набуті теоретичні знання;
- участі в рефлексійно-оцінювальному блоці з метою використання здобутих знань, умінь та навичок у професійно-педагогічній діяльності;
- написанні та захисту на підсумковому етапі випускної роботи / проекту (на вибір).

2. ПРОФІЛЬ ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Профіль Типової освітньої програми електронного курсу «Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку»			
Обсяг курсу	0,2 ЄКТС кредиту На опанування матеріалів електронного курсу передбачено 6 академічних годин, що відповідає 0,2 ЄКТС кредиту		
Рівень програми	Безперервний професійний розвиток фахівців шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти		
A	Мета		
	Підвищення рівня методичної компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти при проведенні сучасного уроку з врахуванням інклюзивного підходу до учнів; у систематизації, поглибленні та оновленні теоретичних знань щодо особливостей інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О		
B	Характеристика типової програми		
1.	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">Функціональна спрямованість</td> <td>Безперервний професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної, інформальної освіти з метою забезпечення умов для інклюзивної освіти</td> </tr> </table>	Функціональна спрямованість	Безперервний професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної, інформальної освіти з метою забезпечення умов для інклюзивної освіти
Функціональна спрямованість	Безперервний професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної, інформальної освіти з метою забезпечення умов для інклюзивної освіти		
2.	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">Фокус Типової програми</td> <td>Програма зорієнтована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, здатних до забезпечення вимог під час освітнього процесу з метою забезпечення інклюзивної освіти</td> </tr> </table>	Фокус Типової програми	Програма зорієнтована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, здатних до забезпечення вимог під час освітнього процесу з метою забезпечення інклюзивної освіти
Фокус Типової програми	Програма зорієнтована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, здатних до забезпечення вимог під час освітнього процесу з метою забезпечення інклюзивної освіти		
3.	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">Орієнтація Типової програми</td> <td>Типова програма електронного курсу орієнтовна на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти</td> </tr> </table>	Орієнтація Типової програми	Типова програма електронного курсу орієнтовна на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти
Орієнтація Типової програми	Типова програма електронного курсу орієнтовна на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти		
4.	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">Особливості типової програми</td> <td> Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, які володіють широким спектром професійних навичок і компетенцій для успішного виконання своїх професійних функцій. Особливості електронного курсу: - розвиток методичної компетентності педагогічних працівників щодо дотримання </td> </tr> </table>	Особливості типової програми	Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, які володіють широким спектром професійних навичок і компетенцій для успішного виконання своїх професійних функцій. Особливості електронного курсу: - розвиток методичної компетентності педагогічних працівників щодо дотримання
Особливості типової програми	Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, які володіють широким спектром професійних навичок і компетенцій для успішного виконання своїх професійних функцій. Особливості електронного курсу: - розвиток методичної компетентності педагогічних працівників щодо дотримання		

		<p>вимог до організації інклюзивного освітнього процесу;</p> <ul style="list-style-type: none"> – підвищення рівня інклюзивної грамотності педагогічних працівників та їх учнів; – ознайомлення з критеріями оцінки стану здоров'я здобувачів освіти; – набуття практичного досвіду застосування можливостей та шляхів збереження і покращання умов інклюзивної освіти; – використовувати набуті знання при організації та проведенні занять. <p>Типова програма складається з:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інтернет-лекції «Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти» - семінарських занять «Правове поле запровадження інклюзивної освіти в Україні» та «Інклюзивна освіта в ЗП(ПТ)О: практичні та методичні аспекти». - Навчання завершується відповідним видом контролю за кожною темою (питання та завдання для самостійної роботи, тестовий контроль).
5.	Цільова група	Електронний курс розроблено для підвищення кваліфікації викладачів та майстрів виробничого навчання ЗП(ПТ)О.
С	Професійні вимоги (компетенції) і продовження навчання	
1.	Професійні вимоги (компетенції)	Визначає посадова інструкція фахівця
2.	Продовження навчання	Типова програма передбачає можливість подальшого розширення та поглиблення знань, умінь, навичок педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в системі неформальної та інформальної освіти.
Д	Стиль і методика навчання	
1.	Підходи до викладання і навчання	<p>Розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О у процесі їх практичного застосування, оновлення і поповнення професійних знань.</p> <p>Навчання проходить за різними моделями (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною) із використанням компетентнісного, андрагогічного,</p>

		особистісно-орієнтованого, діяльнсного підходів та інноваційних технологій навчання: інтерактивних, практичних завдань, тестів тощо.
2.	Система оцінювання	Результати навчання за Типовою програмою оцінюються (зараховано/ не зараховано) на основі: підготовки відповідей на проблемно-пошукові питання, виконання завдань самостійної роботи, тестів.
Е	Програмні компетентності	
1.	Інтегральна компетентність	здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає використання теорій і методів менеджменту, педагогіки і психології на практиці
2.	Загальні компетентності <i>Освітологічна</i>	здатність інтегрувати знання із сучасної філософії та соціології освіти, освітньої політики й економіки освіти в цілісну стратегію професійної діяльності на засадах людиноцентризму, демонструвати відповідні цінності професійної діяльності.
3.	Спеціальні (фахові) компетентності	<i>андрагогічна компетентність</i> – уміння визначати освітні потреби і запити, урахувати особливості мотивації, процесу навчання, застосовувати технології модерації, фасилітації, супервізії, визначати результати навчання, спонукати до рефлексії; <i>науково-методична компетентність</i> – здатність організувати безперервний професійний розвиток у системі формальної і неформальної освіти; оцінювати рівень професійної компетентності; <i>інноваційно-дослідницька</i> – здатність інноваційно вирішувати наукові / практичні професійні завдання; планувати, організувати та здійснювати експериментальні дослідження щодо визначення оптимальних умов функціонування освітніх організацій, розвитку суб'єктів освітнього процесу;

		<p>психологічного супроводу й підтримки інноваційних освітніх форм і методів;</p> <p>компетентність з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку – здатність організувати професійний саморозвиток, самонавчання, самовдосконалення і самореалізацію впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; розвивати (саморозвивати) і вдосконалювати (самоудосконалювати) професійно важливі якості особистості, цінності, що спрямовані на всебічний розвиток особистості всіх суб'єктів освітнього процесу як найвищої цінності суспільства тощо;</p> <p>психологічно-фасилітативна компетентність – усвідомлення ціннісної значущості фізичного, психічного і морального здоров'я суб'єктів освітнього процесу, здатність сприяти їхньому творчому становленню та індивідуалізації;</p> <p>цифрова компетентність – здатність фахівця орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, нарощувати обсяги інформації.</p>
F	Програмні результати навчання	
1.	Знання і розуміння	<ul style="list-style-type: none"> - сутності і змісту понять «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище», «інвалідність», «особа з інвалідністю»; - законодавчого забезпечення та алгоритму організації інклюзивного навчання у ЗП(ПТ)О; - особливостей створення інклюзивного освітнього середовища в умовах ЗП(ПТ)О та забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП; - особливостей психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП; - основних документів, що регламентують організацію інклюзивного навчання в Україні.

2.	Розвинені вміння	<ul style="list-style-type: none"> - Сприяти створенню умов для навчання та розвитку всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх особливостей; - забезпечувати психолого-педагогічний супровід здобувачів освіти з ООП.
3.	Диспозиції (цінності, ставлення)	<ul style="list-style-type: none"> - необхідність впровадження інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О для повноцінного розвитку та інтеграції людей з особливими освітніми потребами в суспільство; - необхідність підвищення рівня підготовки педагогічних працівників ЗП(ПТ)О у сфері інклюзивної освіти, як умови створення ефективного інклюзивного середовища.
<p style="text-align: center;">Ключові слова</p> <p>Інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, особливі освітні потреби, інвалідність, особа з обмеженими можливостями здоров'я, індивідуальна програма розвитку, індивідуальний навчальний план, рівні підтримки, інклюзивний ресурсний центр, інклюзивна група, соціальна інклюзія</p>		

**3.ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛІВ
ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«ГІГІЄНИЧНІ ВИМОГИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗП(ПТ)О»**

Тематичний план	Форми роботи, кількість годин					
	Усього годин	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Кількість годин контролю	Вид контролю
Тема 1. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти	2	2				
Тема 2. Правове поле запровадження інклюзивної освіти в Україні	2		2			
Тема 3. Інклюзивна освіта в ЗП(ПТ)О: практичні та методичні аспекти	2		2			
Модульний контроль						
Разом	6	2	4			

ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ "Інклюзивна освіта як тренд сучасного розвитку" ЗА ТЕМАМИ

Лекція. Тема 1. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти

1. Поняття «інклюзивна освіта», мета, завдання.
2. Досвід запровадження інклюзивної освіти в США.
3. Досвід запровадження інклюзивної освіти в європейських країнах

Семінарське заняття №1. Тема 2. Правове поле запровадження інклюзивної освіти в Україні

1. Законодавче забезпечення інклюзивної освіти в Україні.
2. Досвід запровадження інклюзивної освіти в Україні.
3. Шляхи та можливості запровадження інклюзивної освіти в Україні.
4. Значення інклюзивного навчання в соціалізації дитини з особливими освітніми потребами

Семінарське заняття №2. Тема 3. Інклюзивна освіта в ЗП(ПТ)О: практичні та методичні аспекти.

1. Передумови створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О.
2. Інвалідизація населення та інклюзивна освіта.
3. Підготовка кадрів в ЗП(ПТ)О щодо організації інклюзивної освіти.
4. Методичні аспекти інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О.

План лекції

Тема 1. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти

1. Поняття «інклюзивна освіта», мета, завдання.
2. Основні принципи інклюзивної освіти.
3. Інвалідизація населення та інклюзивна освіта.
4. Історичні та біоетичні аспекти запровадження інклюзивної освіти у світі.
5. Країни-лідери в інклюзивній освіті.
6. Моделі інклюзивної освіти

План семінарського заняття № 1

Тема 2. Правове поле запровадження інклюзивної освіти в Україні

1. Законодавче забезпечення інклюзивної освіти в Україні.

2. Історія запровадження інклюзивної освіти в Україні.
3. Виклики та шляхи їх подолання щодо запровадження інклюзивної освіти в Україні.
4. Значення інклюзивного навчання в соціалізації дитини з особливими освітніми потребами

План семінарського заняття № 2

Тема 3. Інклюзивна освіта в ЗП(ПТ)О: практичні та методичні аспекти.

1. Передумови створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О.
2. Технології інклюзивного навчання.
3. Підготовка кадрів в ЗП(ПТ)О.
4. Методичні аспекти інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О.
5. Успішні практики інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О.

4. ТЕОРЕТИЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ

ПЛАН ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти (2 год.)

1. Поняття «інклюзивна освіта», мета, завдання.
2. Основні принципи інклюзивної освіти.
3. Інвалідизація населення та інклюзивна освіта.
4. Історичні та біоетичні аспекти запровадження інклюзивної освіти у світі.
5. Країни-лідери в інклюзивній освіті.
6. Моделі інклюзивної освіти

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття «інклюзивна освіта», визначіть її мету та завдання.
2. Які основні принципи інклюзивної освіти? В чому полягають принципи цінності різноманіття, рівних можливостей, участі всіх, індивідуалізації навчання, підтримки та співпраці, усунення бар'єрів, створення інклюзивного середовища?
3. Дайте оцінку сучасному рівню інвалідизації населення в світі та в Україні. Які її тенденції? Потенціал осіб з інвалідністю у формуванні

людського капіталу. Які права та свободи людей з інвалідністю стосуються інклюзивної освіти?

4. Коли і де вперше виникла концепція інклюзивної освіти? Які основні етапи розвитку інклюзивної освіти у світі?
5. Які фактори сприяли розвитку інклюзивної освіти? Які були основні виклики на шляху запровадження інклюзивної освіти?
6. Хто першим у світі почав впроваджувати принципи інклюзивної освіти? Які країни-лідери в інклюзивній освіті? Визначте основні моменти позитивного досвіду запровадження інклюзивної освіти в країнах Європи.
7. Охарактеризуйте моделі інклюзивної освіти: інклюзивні та ресурсні класи, спеціальні школи, навчання вдома та дистанційне навчання.

Поняття «інклюзивна освіта», мета, завдання

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Мета інклюзивної освіти:

- Забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.
- Створення інклюзивного навчального середовища, де всі діти відчують себе цінними та рівними.
- Підготовка дітей з особливими освітніми потребами до самостійного життя в суспільстві.
- Зміна ставлення до людей з інвалідністю в суспільстві.

Завдання інклюзивної освіти:

- Створення фізично доступного середовища: пандуси, ліфти, адаптовані санвузли, навчальні кабінети, ресурси.
- Адаптація навчальних програм та методів навчання: індивідуальні плани навчання, диференціація та індивідуалізація навчання, використання різноманітних методів та форм роботи.
- Забезпечення психолого-педагогічного супроводу: робота психолога, спеціального педагога, тьютора, інших фахівців.
- Підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі: навчання, тренінги, семінари, консультації.
- Залучення батьків до освітнього процесу: інформування, консультування, участь у прийнятті рішень.
- Створення культури інклюзії: формування толерантного ставлення до людей з інвалідністю, повага до різноманітності, співпраця та взаємодопомога.

Важливо зазначити, що інклюзивна освіта – це не лише про дітей з особливими потребами. Це про те, щоб створити таке освітнє середовище, де кожна дитина має можливість розвиватися та реалізувати свій потенціал.

Основні принципи інклюзивної освіти.

1. Цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень. Кожна людина, незалежно від її особливостей, має цінність і гідність. Її права та потреби повинні поважатися та задовольнятися.

2. Кожна людина є здатною відчувати і думати. Всі люди, незалежно від їхніх особливостей, здатні до навчання, розвитку та самореалізації. Їм повинні бути створені умови для максимального розкриття їхнього потенціалу.

3. Кожна дитина має право на спілкування й на те, щоб її почули. Всі діти мають право на самовираження та участь у житті суспільства. Їм повинні бути створені умови для вільного спілкування та взаємодії з іншими людьми.

4. Усі люди потребують одне одного. Різноманітність – це те, що робить нас сильнішими. Ми повинні вчитися жити та працювати разом, поважаючи та цінуючи відмінності один одного.

5. Справжню освіту можна здійснювати лише в контексті реальних стосунків. Навчання має відбуватися в атмосфері взаємодопомоги, поваги та співпраці. Це сприяє кращому засвоєнню знань та формуванню особистості.

6. Система повинна підлаштовуватися під потреби дитини, а не навпаки. Освітня система повинна бути гнучкою та адаптивною, щоб відповідати потребам усіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

7. Тільки на реальній взаємодії здійснюється справжня освіта. Спілкування та взаємодія з іншими людьми є важливими для розвитку особистості. Інклюзивне середовище сприяє формуванню толерантності, емпатії та взаєморозуміння.

8. Людина, та особливо дитина, потребує дружби та підтримки від ровесників. Соціальна взаємодія та дружба з однолітками відіграють важливу роль у розвитку дитини. Інклюзивне середовище дає можливість дітям з різними особливостями спілкуватися та дружити один з одним.

9. Задоволення освітніх потреб кожної дитини. Всі діти, незалежно від їхніх особливостей, мають право на якісну освіту, яка відповідає їхнім індивідуальним потребам.

10. Створення атмосфери прийняття та поваги до різноманітності. Інклюзивне середовище – це місце, де всі люди відчують себе цінними та рівними. Це місце, де поважають різноманітність і де кожен має можливість розвиватися та реалізувати свій потенціал.

Інвалідизація населення та інклюзивна освіта

Право на отримання якісної освіти має кожен і воно закріплене в законодавстві, в т.ч. і в Україні. Особливо актуальна є освіта для тих, хто живе в умовах уразливості, бідності або відсутності можливостей. Для таких

осіб освіта є своєрідним зціленням, захистом і джерелом сили, вона є одним з найпотужніших рушійних інструментів, який здатний змінити наш світ. На сьогодні в Україні у воєнний час та в умовах повоєнного відновлення все актуальнішою і нагальною до впровадження ставатиме саме інклюзивна освіта.

Суттєвою категорією осіб, які потребують інклюзивного підходу в освітньому процесі, є особи з інвалідністю. В основі терміну «інклюзивна освіта» лежить соціальна модель розуміння інвалідності, яка є результатом взаємодії між людьми з порушеннями здоров'я і бар'єрами, що існують у зовнішньому середовищі, і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Інвалідність відноситься до важливих інтегральних показників, які характеризують стан здоров'я. Вона тісно пов'язана із захворюваністю та по суті завжди є її результатом. Але з іншого боку показник інвалідності також дає уявлення про необхідні обсяги соціального захисту державою осіб з ускладненням хронічних захворювань, наслідками травм, вродженими вадами розвитку. Як форму соціального захисту можна розглядати і надання професійно-технічної освіти особі з інвалідністю.

"Інвалідизація" населення України за останні два роки від початку війни має дуже високі темпи і стає критично проблемною для суспільства. Якщо в Україні у 2021 р. вперше отримали інвалідність 13 тис., то лише за перші 10 місяців війни у 2022 році - понад 45 тисяч українців.

За інформацією Конфедерації роботодавців України Олена Степаненко, близько 70-80% людей з інвалідністю здатні повноцінно працювати нарівні з іншими, бо більшість не мають жодних зовнішніх ознак інвалідності, при цьому в 53% випадків люди з інвалідністю можуть працювати на звичайному робочому місці. Активними учасниками ринку праці можуть стати 0,8-1 млн осіб з інвалідністю, які зараз не працюють. У перспективі кількість робочих місць для осіб з інвалідністю може зрости за рахунок зобов'язань роботодавців державної та комунальної форм власності.

Загальна кількість осіб з інвалідністю працездатного віку (1.01.2022 р.) 2 563 612 осіб. 87,7% (2 247 190 осіб) отримують від держави за різними законодавчими актами соціальну допомогу (пенсії). Кожна десята людина з інвалідністю через хвороби прикута до ліжка та/ або потребує постійного стороннього догляду. При цьому за даними Пенсійного фонду України (на 1.07.2023 р.) лише близько 429 тис. осіб з інвалідністю офіційно працевлаштовані.

Доцільно відзначити, що війна в Україні, а перед цим ковідні обмеження дещо змінили трудове законодавство. Надомна й дистанційна робота, а також і деякі інші новації зробили значно гнучкішими трудові відносини і відкрили нові можливості для працевлаштування людей з інвалідністю.

Варто відмітити, що військові конфлікти, епідемії захворювань, техногенні катастрофи, низький рівень життя та інші соціальні проблеми породжують труднощі для певних верств населення, але, в першу чергу, для дітей та підлітків. Останні виявляються більш незахищеними перед виникаючими побутовими та психологічними проблемами.

Що стосується підлітків з інвалідністю, які також є потенційними здобувачами професійної (професійно-технічної) освіти, то загалом в Україні у 2021 р. їх було 36 092 осіб. Рівень інвалідності серед 15-17 річних у 2022 р. порівняно з 2015 р. збільшився для хвороб органів травлення – на 35,5% та ендокринних хвороб та розладів харчування – на 35,3%.

Сьогодні поряд з необхідністю структурної перебудови системи надання медичної допомоги на користь профілактики та реабілітації дітей з інвалідністю є необхідність залучати педагогічних працівників закладів освіти усіх рівнів, адже розвиток профілактичної медицини неможливий без освітянської складової, яка сприяє формуванню мотивації населення до збереження та зміцнення здоров'я. Крім того, факторна детермінація основних причин підліткової інвалідності зумовлює доцільність формування основних напрямків та програм з її зниження, а також може свідчити про потреби в залученні додаткового педагогічного персоналу.

При цьому на фоні продовження війни в Україні частка осіб з інвалідністю буде лише зростати як серед цивільного населення, так і серед військових. Адже кількість людей, що отримують травми, зростає. Таким чином, організація системи професійної перепідготовки, забезпечення роботою і гідною оплатою людей з різними порушеннями здоров'я – це є і буде залишатися обов'язковою і надзвичайно важливою складовою реабілітації та соціалізації цієї когорти осіб. Вони повинні мати можливість працевлаштуватися і заробляти, фінансово забезпечувати як свої власні потреби, так і потреби сім'ї, які, зокрема, через порушення здоров'я, є більш суттєвими.

Тому сьогодні забезпечення інклюзивної професійної (професійно-технічної) освіти повинно залишатись одним із пріоритетів реформ у нашій країні. Адже освіта виступає суспільним засобом формування життєвих установок, соціальних цінностей і мотивів поведінки, у рамках освіти і науки формуються і нагромаджуються основні ресурси сучасного та майбутнього економічного розвитку.

І сьогодні, як ніколи, час реалізовувати мету професійної (професійно-технічної) освіти - формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці, мобільності, перспектив кар'єрного зростання впродовж життя (Стаття 15 Закону України Про освіту. Професійна (професійно-технічна) освіта).

В умовах війни та повоєнного відновлення України зараз важливою є підтримка як держави, так і допомога міжнародних партнерів щодо розвитку

інклюзивної професійної (професійно-технічної) освіти. Остання в свою чергу повинна швидко реагувати на зіткнення з реальністю війни і чимдалі більше заглиблюватись у проблеми інклюзивного навчання з врахуванням набутого досвіду та вчасно вносити корективи, необхідні для подальшого розвитку.

Історичні та біоетичні аспекти запровадження інклюзивної освіти у світі

Історичні аспекти:

- 18 століття. Перші школи для глухих та сліпих дітей з'являються в Європі.
- 19 століття. Ідеї інклюзивної освіти починають розвиватися, але на практиці застосовуються обмежено.
- 20 століття. Рух за права людей з інвалідністю набирає обертів, що призводить до зростання попиту на інклюзивну освіту.
- 1950-ті роки. Організація Об'єднаних Націй приймає "Загальну декларацію прав людини", яка проголошує право на освіту для всіх людей.
- 1970-ті роки. Концепція інклюзивної освіти стає більш поширеною, і багато країн починають впроваджувати інклюзивні програми у своїх освітніх системах.
- 1980-ті роки. Організація Об'єднаних Націй приймає "Всесвітню програму дій щодо інвалідів", яка рекомендує країнам впроваджувати інклюзивну освіту.
- 1990-ті роки. Концепція інклюзивної освіти набуває все більшого визнання на міжнародному рівні, і багато країн приймають закони та політику, що сприяють її впровадженню.
- 2000-ні роки. Організація Об'єднаних Націй приймає "Конвенцію про права людей з інвалідністю", яка гарантує право людей з інвалідністю на освіту на основі рівності з іншими.
- 2010-ті роки. Інклюзивна освіта стає все більш поширеною у всьому світі, але все ще є багато проблем, які необхідно вирішити.

Біоетичні аспекти:

- Право на освіту всіх людей, незалежно від їхніх особливостей, мають право на освіту.
- Повага до різноманітності людських здібностей та досвіду.
- Соціальна справедливість та рівність для всіх людей.
- Етика турботи, яка зосереджується на потребах та благополуччі всіх людей.
- Включення та прийняття всіх людей, незалежно від їхніх особливостей.

Інклюзивна освіта – це складний процес, який потребує системних змін та співпраці на всіх рівнях.

Важливо, щоб усі зацікавлені сторони – уряди, школи, педагоги, батьки та самі люди з інвалідністю – працювали разом, щоб зробити інклюзивну освіту реальністю для всіх.

Деякі з країн-лідерів в інклюзивній освіті:

- Фінляндія. Усі діти в Фінляндії мають право на безкоштовну та якісну освіту, незалежно від їхніх здібностей чи особливих потреб. Школи в Фінляндії організовані таким чином, щоб усі діти могли навчатися разом, і немає системи спеціальних шкіл.

- Норвегія. Як і у Фінляндії, у Норвегії всі діти мають право на безкоштовну та якісну освіту, незалежно від їхніх здібностей чи особливих потреб. Школи в Норвегії організовані таким чином, щоб усі діти могли навчатися разом, і немає системи спеціальних шкіл.

- Ісландія. Усі діти в Ісландії мають право на безкоштовну та якісну освіту, незалежно від їхніх здібностей чи особливих потреб. Школи в Ісландії організовані таким чином, щоб усі діти могли навчатися разом, і немає системи спеціальних шкіл.

- Канада. У Канаді всі провінції та території мають власні закони та політику щодо інклюзивної освіти, але загалом всі діти мають право на безкоштовну та якісну освіту, незалежно від їхніх здібностей чи особливих потреб. Школи в Канаді організовані таким чином, щоб усі діти могли навчатися разом, і немає системи спеціальних шкіл.

- Австралія. Усі діти в Австралії мають право на безкоштовну та якісну освіту, незалежно від їхніх здібностей чи особливих потреб. Школи в Австралії організовані таким чином, щоб усі діти могли навчатися разом, і немає системи спеціальних шкіл. Прапор Австралії

Ці країни досягли успіху в інклюзивній освіті завдяки низці факторів, включаючи:

- Сильна політична воля - уряди цих країн взяли на себе зобов'язання забезпечити інклюзивну освіту для всіх дітей.

- Співпраця між зацікавленими сторонами. Уряди, школи, педагоги, батьки та люди з інвалідністю працюють разом, щоб зробити інклюзивну освіту реальністю.

- Інклюзивні освітні середовища організовані таким чином, щоб усі діти могли навчатися разом.

- Підтримка педагогів, які мають підготовку та ресурси, необхідні для роботи з учнями з різними здібностями.

- Залучення батьків бути партнерами в освіті своїх дітей.

Успіх цих країн показує, що інклюзивна освіта є досяжною метою. Завдяки сильному політичному лідерству, співпраці та відданості справі інклюзивної освіти можна забезпечити якісну освіту для всіх дітей, незалежно від їхніх здібностей чи особливих потреб.

Моделі інклюзивної освіти

Існує кілька моделей інклюзивної освіти, які відрізняються за ступенем інтеграції дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в загальноосвітнє середовище. Ось деякі з найпоширеніших моделей:

1. Модель повної інтеграції, коли усі діти з ООП навчаються в загальноосвітніх класах разом з однолітками без інвалідності. Ця модель передбачає, що заклади освіти мають необхідні ресурси та підтримку для того, щоб задовольнити потреби всіх дітей.

2. Модель інклюзивних класів, коли діти з ООП навчаються в звичайному закладі освіти, але в окремих інклюзивних групах, які зазвичай менші за розміром, ніж звичайні, і мають додаткових педагогів та фахівців, які надають підтримку учням з ООП.

3. Модель ресурсної підтримки, коли діти з ООП навчаються в загальноосвітніх класах, але мають доступ до додаткових ресурсів та підтримки, які надаються їм ресурсною кімнатою або центром інклюзивної освіти. Ці ресурси можуть включати в себе додаткову допомогу з навчанням, адаптовані навчальні матеріали, терапію та інші послуги.

4. Модель домашнього навчання за допомогою кваліфікованих педагогів. Корисна для дітей з важкими інвалідностями, які не можуть безпечно або ефективно навчатися в загальноосвітньому середовищі.

5. Комбінована модель поєднує в собі елементи кількох вищезазначених моделей. Наприклад, деякі діти з ООП можуть навчатися в загальноосвітніх класах повний час, інші – частково, а треті – вдома.

Не існує єдиного "правильного" підходу до інклюзивної освіти. Найкраща модель для конкретної дитини буде залежати від її індивідуальних потреб та можливостей.

Фактори, які слід враховувати при виборі моделі інклюзивної освіти:

- Важкість інвалідності дитини, адже діти з легкими інвалідностями можуть бути більш успішними в моделі повної інтеграції, тоді як дітям з важкими інвалідностями може знадобитися більше підтримки, яку може надати модель інклюзивних класів або ресурсної підтримки.

- Навчальні потреби дитини, адже діти з ООП можуть потребувати додаткової допомоги з навчанням або адаптованих навчальних матеріалів, які можуть бути доступні в моделях інклюзивних класів або ресурсної підтримки.

- Соціальні та емоційні потреби дитини: Деякі діти з ООП можуть потребувати додаткової підтримки, щоб розвивати соціальні та емоційні навички, яку може надати модель інклюзивних класів або ресурсної підтримки.

- Бажання батьків: Батьки повинні бути залучені до прийняття рішень щодо освіти своїх дітей, і їхні побажання повинні бути враховані при виборі моделі інклюзивної освіти.

Важливо, щоб усі моделі інклюзивної освіти ґрунтувалися на принципах поваги, прийняття та рівності. Школи, які впроваджують інклюзивну освіту, повинні створювати середовище, де всі діти відчують себе цінними та мають можливість розвиватися та реалізувати свій потенціал.

5. ПРАКТИЧНІ/СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1

Правове поле запровадження інклюзивної освіти в Україні (2 год.)

Рекомендовані питання для обговорення:

1. Законодавче забезпечення інклюзивної освіти в Україні.
2. Історія запровадження інклюзивної освіти в Україні.
3. Виклики та шляхи їх подолання щодо запровадження інклюзивної освіти в Україні.
4. Значення інклюзивного навчання в соціалізації дитини з особливими освітніми потребами

Питання для самоконтролю:

1. Визначте основні законодавчі документи забезпечення інклюзивної освіти в Україні.
2. Як запроваджувалась інклюзивна освіта в Україні?
3. Які сьогодні існують виклики та шляхи їх подолання щодо запровадження інклюзивної освіти в Україні?
4. В чому полягає значення інклюзивного навчання в соціалізації дитини з особливими освітніми потребами?
5. Які ви бачите реальні можливості та шляхи покращання соціалізації дитини з особливими освітніми потребами в Україні?
6. Які виклики соціалізації дитини з особливими освітніми потребами в умовах війни в Україні?
7. Які особливості соціалізації військових в умовах війни та повоєнного відновлення України?

Законодавче забезпечення інклюзивної освіти в Україні:

1. Конституція України:

• Стаття 53: "Кожна людина має право на освіту. Держава забезпечує доступність та безоплатність загальної середньої освіти у державних та комунальних навчальних закладах. Зміст освіти має відповідати державним стандартам."

• Стаття 56: "Ніхто не може бути позбавлений права на освіту. Держава забезпечує умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами."

2. Закон України "Про освіту" (від 15 вересня 2017 року № 2145-VIII):

• Стаття 7: "Принципи державної політики у сфері освіти":

○ Рівний доступ до освіти всіх громадян України.

○ Інклюзивність освіти.

• Стаття 42: "Інклюзивна освіта":

○ Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

○ Держава забезпечує створення умов для реалізації права на інклюзивну освіту.

• Стаття 43: "Навчання дітей з особливими освітніми потребами":

○ Навчання дітей з особливими освітніми потребами може здійснюватися за такими формами:

▪ Інклюзивна форма.

▪ Спеціальна форма.

○ Вибір форми навчання дитини з особливими освітніми потребами здійснюється її батьками або законними представниками за згодою відповідно до рекомендацій психолого-педагогічної комісії.

3. Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах" (від 15 серпня 2011 року № 872):

Цей наказ визначає порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, зокрема:

• Створення інклюзивних груп та класів.

• Забезпечення доступності навчальних закладів для дітей з ООП.

• Надання педагогічної підтримки дітям з ООП.

• Співпраця з батьками дітей з ООП.

4. Інші нормативно-правові акти:

• Державна програма інклюзивної освіти на період до 2020 року: Ця програма визначає стратегію розвитку інклюзивної освіти в Україні на період до 2020 року.

• Національні стандарти інклюзивної освіти: Ці стандарти визначають вимоги до організації інклюзивного навчання в Україні.

Виклики при впровадженні інклюзивної освіти в Україні:

• Недосконала матеріально-технічна база загальноосвітніх навчальних закладів.

• Недостатня кількість кваліфікованих педагогів, які мають досвід роботи з дітьми з ООП.

• Негативні стереотипи та упередження щодо людей з інвалідністю.

Запровадження інклюзивної освіти в Україні: історичний аспект

Інклюзивна освіта в Україні почала розвиватися на початку 1990-х років, після здобуття незалежності. До цього часу система освіти була жорстко сегрегованою, і діти з особливими освітніми потребами (ООП) зазвичай навчалися у спеціальних школах.

Перші кроки до інклюзивної освіти:

- 1991 рік: Ухвалення Закону України "Про освіту", який гарантував право всіх дітей на освіту, незалежно від їхніх особливостей.

- 1994 рік: Створення Українського інституту спеціальної педагогіки (УІСП), який став головним науково-методичним центром з питань інклюзивної освіти в Україні.

- 1998 рік: Розробка та затвердження Концепції розвитку спеціальної освіти в Україні, яка визначила основні напрямки розвитку інклюзивної освіти.

- 2001 рік: Запуск проекту "Соціальна адаптація та інтеграція у соціум дітей з особливими потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах". Цей проект став першим масштабним проектом з впровадження інклюзивної освіти в Україні.

Розвиток інклюзивної освіти в 2000-х роках:

- 2006 рік: Ухвалення Національної програми дій щодо інвалідів на період до 2010 року, яка передбачала збільшення кількості інклюзивних класів у загальноосвітніх школах.

- 2007 рік: Затвердження Державного стандарту загальної середньої освіти для учнів з особливими освітніми потребами.

- 2008 рік: Розробка та затвердження Типових освітніх програм для дітей з особливими освітніми потребами.

Інклюзивна освіта в 2010-х роках:

- 2010 рік: Затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні, яка визначила стратегію розвитку інклюзивної освіти на період до 2020 року.

- 2014 рік: Ухвалення Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами". Цей закон вніс низку змін до законодавства про освіту, які полегшили впровадження інклюзивної освіти.

- 2015 рік: Затвердження Державної програми інклюзивної освіти на період до 2020 року.

Сучасний стан інклюзивної освіти в закладах професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні

Інклюзивна освіта в закладах професійно-технічної освіти України набуває все більшого поширення, але все ще перебуває на стадії розвитку.

Досягнення:

- Зростання кількості інклюзивних груп та класів у ЗП(ПТ)О.

- Розроблення нових освітніх програм, які дають можливість учням з ООП здобути професійну освіту та навички, необхідні для працевлаштування.

- Підготовка педагогів.
- Створення доступного середовища.

Виклики та проблеми:

- Недостатнє фінансування, що призводить до нестачі ресурсів, таких як навчальні матеріали, обладнання та фахівці.
- Недостатня підготовка педагогів.
- Негативні стереотипи.

Одним із важливих завдань інклюзивної освіти є не лише засвоєння системи знань, але й формування практичних умінь і навичок у дитини з ООП, необхідних для її подальшої соціалізації.

Освіта спрямована на створення можливостей для людини (ЮНЕСКО):

- жити серед людей,
- розуміти близьких,
- поважати їхні традиції,
- духовну спадщину,
- сприяти співробітництву,
- розвитку критичного мислення,
- умінню розв'язувати конфлікти.

Соціалізація:

- розвиток соціальної природи або характеру індивіда, підготовка до соціального життя (американський соціолог Ф.Г. Гідінгс, 1887 р., «Теорія соціалізації»).

- процес, під час якого дитина поступово перетворюється на особистість, яка розуміє саму себе та навколишнє середовище, набуває знань і навичок, притаманних культурі;

- процес інтеграції індивіда у суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальні інститути, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально-значущі риси особистості;

- процес розвитку людини як соціальної істоти, її становлення як особистості;

- процес засвоєння індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків і стосунків;

- процес засвоєння індивідом знань, досвіду, норм і цінностей, включення його до системи соціальних зв'язків і стосунків, необхідних для його становлення та життєдіяльності в суспільстві;

- способи формування умінь і соціальних установок індивідів, які відповідають їх соціальним ролям; процес становлення особистості,

навчання і засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, зразків поведінки, притаманних певному суспільству, соціальній спільноті, групі.

Основа соціалізації - освоєння індивідом мови соціальної спільноти, мислення, сприйняття норм, цінностей, традицій, звичаїв, зразків діяльності тощо.

Структура процесу соціалізації збігається з хронологією розвитку особистості: народження, вік немовляти, раннє дитинство, дошкільний вік, шкільний вік, підлітковий вік, юність тощо. На кожному з цих етапів є певний спосіб соціалізації, що знаходить своє вираження у провідних видах діяльності: грі, навчанні, входженні в систему сімейних, групових, фахових, етнічних, виробничих та інших стосунків.

Класифікації факторів соціалізації, які можна об'єднати у три групи: макрофактори, мезофактори, мікрофактори.

Класифікація факторів соціалізації

Макрофактори (гр. makros – великий, великих розмірів)	космос, планета, світ, країна, суспільство, держава – впливають на соціалізацію всіх жителів планети або дуже великих груп людей, які проживають у певних країнах
Мезофактори (гр. mesos – середній, проміжний)	умови соціалізації великих груп людей, які виділяються за національною ознакою (етнос як фактор соціалізації); за місцем і типом поселення, в якому вони живуть (регіон, місто, село, селище); за належністю до аудиторії тих чи інших засобів масової комунікації (радіо, телебачення, кіно тощо)
Мікрофактори (гр. mikros – малий)	соціальні групи, що безпосередньо впливають на конкретних людей (сім'я, група однолітків, мікросоціум, організації, в яких здійснюється соціальне виховання, – освітні, професійні, громадські тощо).

Етапи соціалізації дитини з ООП:

Перший етап — входження дитини в соціум. На цьому етапі соціалізація дитини з ООП не може бути досягнута без залучення до цього процесу її батьків. Сім'я як соціальний інститут покликана соціалізувати дитину. Власне, *сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини з ООП і несе відповідальність за створення належних умов для цього*. У родині складаються перші уявлення про людські цінності, характер взаємостосунків між людьми, формуються моральні якості дитини з ООП. У зв'язку з цим успішність соціалізації в сім'ї залежить від того, наскільки адекватно члени родини реагують на особливості

розвитку дитини з ООП. Негативно в цьому аспекті можуть впливати такі типи сімей:

<i>Авторитарна сім'я</i>	Сім'я, в якій дружина підлегла чоловікові, а діти – батькам. У сім'ї панує нездорова емоційна атмосфера, де батьки не тільки байдужі, але грубо ставляться до дітей, пануючим є почуття страху
<i>Неблагополучна сім'я</i>	Сім'я, яка через певні причини повністю або частково втратила свої виховні можливості. У такій сім'ї культурний рівень подружжя зазвичай є достатньо низьким, поширене пияцтво, діти з цих сімей найчастіше складають основний контингент важковиховуваних дітей. Як правило, виявлення у дітей наявності ООП здійснюється під час навчання у школі
<i>Неповна сім'я</i>	Сім'я, яка включає тільки одного з батьків з однією неповнолітньою дитиною або декількома неповнолітніми дітьми, утворюється внаслідок припинення шлюбу, смерті одного з батьків або їх роздільного проживання. У таких сім'ях, як правило, зовнішні конфлікти не спостерігаються, але поступово відбувається фактична втрата впливу батьків на формування і розвиток дитини
<i>Молода сім'я</i>	Сім'я, у якій вік чоловіка і дружини не перевищує 35 років. У таких сім'ях через недостатність певного досвіду у батьків виникають труднощі в навчанні та вихованні дітей з ООП
<i>Багатодітна сім'я</i>	Сім'я, яка виховує трьох і більше дітей. З одного боку, в такій сім'ї, як правило, формуються уміння рахуватися з потребами інших; відповідно, немає підстав для формування егоїзму, асоціальних особливостей. По-друге, в багатодітних родинах різко збільшується фізичне і психічне навантаження на батьків, особливо на матір. Вона має менше вільного часу та можливостей для розвитку кожного з дітей і спілкування з ними, для прояву уваги до їхніх інтересів та ООП

Стадії сприйняття дитини з ООП на психологічному рівні у сім'ї:

1. *розгубленість, страх*. Батьки відчувають безпорадність, тривогу за долю дитини. У цей час формуються передумови для встановлення соціально-емоційного зв'язку між батьками і дитиною з ООП.

2. *стан шоку* трансформується в заперечення поставленого діагнозу. Крайня форма, що негативно впливає на освітній процес — відмова від проходження комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку

дитини і надання їй будь-якої психолого-педагогічної допомоги.

3. *депресія* у міру прийняття наявності у дитини ООП і правильної оцінки ситуації.

4. *психічна адаптація* на основі повного прийняття ООПу дитини.

5. *характерна вмотивована поведінка* батьків дитини з ООП, вони активно шукають допомоги для дитини, будують плани на її майбутнє.

Існує чіткий зв'язок між сприйняттям сім'єю дитини з ООП і можливістю її соціалізації.

Ставлення батьків до дитини з порушеннями в розвитку (за В. Соммерс)

Ставлення	Реакція на ООП	Схема поведінки
Прийняття дитини з ООП	Сім'я приймає дитину з ООП, об'єктивно її сприймає, адекватно оцінює та виявляє справжню відданість дитині	Батьки не відчують почуття провини чи неприязні до дитини з ООП. Головним їх девізом є: «Необхідно досягти якомога більшого там, де це можливо». У більшості випадків віра у власні сили та можливості дитини з ООП дає батькам внутрішню силу підтримку
Реакція заперечення	Заперечується наявність ООПу дитини, що впливає на емоційний стан батьків	Плани щодо освіти і професії дитини з ООП свідчать про те, що ніякі обмеження не приймаються і не визнаються. Дитину виховують в дусі честолюбства, батьки наполягають на високій успішності її діяльності
Реакція надмірного захисту, протекції, опіки	Батьків переполює почуття жалю і співчуття, вони захищають дитину від усіх небезпек	Матір проявляє надмірну любов, батьки намагаються все зробити для дитини і за неї, тому вона може довго, а іноді все життя перебувати на інфантильному рівні. У дитини з ООП формуються пасивність, несамостійність, психологічна і соціальна незрілість
Приховане неприйняття дитини з ООП	ООП вважається ганьбою	Негативне ставлення і відраза до дитини з ООП ховаються за надмірно дбайливим, уважним вихованням. Батьки педантично

		намагаються бути хорошими матір'ю та батьком
Відкрите неприйняття дитини	Дитина відкрито приймається з огидою, і батьки повністю усвідомлюють свої ворожі почуття до неї	Для обґрунтування ворожих почуттів і подолання почуття провини за них батьки використовують психологічний захист. Суспільство, у тому числі вчителі, стають винними у всіх бідах. Батьки чужою виною обґрунтовують свою ворожість і відчувають від цього полегшення

Головне завдання педагога — навчити батьків сприймати власну дитину з ООП як особистість. Важливо, щоб сім'я відчула увагу з боку педагогічних працівників, зацікавленість педагогів у розвитку дитини, їхню готовність допомогти батькам у вихованні дитини.

Чинники, які найбільш впливають на успішність соціалізації дитини з ООП в сім'ї:

- повага до дитини;
- сприйняття її такою, як вона є;
- похвала і заохочення дитини;
- розмова з дитиною, вислуховування її, спостереження за нею;
- підкреслювання її сильних сторін;
- вплив на дитину проханням.

Робота педагога з батьками учнів з ООП полягає у:

- встановленні контакту і формуванні довірливих партнерських стосунків;
- включенні батьків дітей з ООП у колектив інших батьків групи;
- безперервній взаємодії та обміні інформацією з батьками щодо навчання, виховання, інтересів і особистісних якостей дитини;
- залученні батьків до участі в розробці ІПР, індивідуальних навчальних планів, у процес навчання і виховання загалом, а також у позакласні заходи;
- налагодженні ефективної співпраці з іншими членами команди психолого-педагогічного супроводу;
- розробці спільно з іншими фахівцями загальних рекомендацій щодо особливостей розвитку, навчання і виховання дітей, які допоможуть батькам почуватися вдома і в класі зручніше та впевненіше;

- участі батьків у розробці портфоліо дитини;
- забезпеченні закладом освіти умов для соціально-педагогічної підтримки сімей, що виховують дітей з ООП.

Основні форми роботи педагога з батьками в умовах інклюзивного навчання:

- батьківські збори,
- бесіди (колективні, індивідуальні, групові),
- консультації,
- семінари,
- проведення тренінгів,
- організація ділових ігор,
- відвідування родин,
- дні відкритих дверей,
- відкриті уроки для батьків,
- оформлення куточків для батьків,
- створення груп в соціальних мережах.

Другий етап соціалізації — це перебування дитини у закладі освіти.

Антипедагогічне правило за Л. Виготським говорить про те, що педагоги «для зручності підбираються однорідні групи дітей з ООП. Роблячи це, ми не лише йдемо проти природної тенденції в розвитку дітей, але, що більш важливо, ми позбавляємо таку дитину колективної співпраці та спілкування з іншими, які стоять вище у своєму розвитку, і таким чином ускладнюємо, а не полегшуємо її розвиток. Дитина з ООП тягнеться до дитини, яка стоїть вище за своїм розвитком. Ця різниця інтелектуальних рівнів – важлива умова колективної діяльності».

Головними агентами соціалізації в закладі освіти є педагоги, які, виконуючи покладені на цей інститут завдання, мають створити проміжну модель стосунків учнів із соціальним світом. Хоча соціалізуюча функція педагога на цьому етапі помітно наближається до виховної, між ними існує певна розбіжність.

Виховна функція педагога	Соціалізуюча функція педагога
забезпечення опанування духовно-моральних, естетичних та інших цінностей учня	підготовка дитини з ООП до стосунків з реальним соціальним середовищем, яке, на відміну від педагогічно організованого, характеризується: <ul style="list-style-type: none"> • стихійністю, • неоднозначністю, • існуванням суперечливих ідей і цінностей

Ефективність соціалізуючого впливу закладу освіти є результатом сукупності всіх сторін учнівського життя: формальних і неформальних психолого-педагогічних умов.

Психолого- педагогічні умови	
формальні	неформальні («приховані»)
освітній процес: • формування певної системи знань, умінь і навичок учня	<ul style="list-style-type: none"> • атмосфера закладу освіти, • міжособистісні стосунки учасників освітнього процесу, • стилі педагогічної діяльності, • шляхи розв'язання конфліктів, • організаційна культуру закладу освіти.

Об'єкти змін в освітньому соціалізуючому просторі:

- *зміст освіти* (адаптація/модифікація навчальної програми відповідно до потенційних можливостей учня; збагачення варіативної частини програми громадянськими та соціалізуючими курсами, факультативами з професійної орієнтації; спрямування психолого-педагогічних, корекційно- розвиткових послуг на набуття вмінь і навичок соціально-побутового орієнтування);

- *форми організації навчально-виховного процесу* (освітній процес може здійснюватись як спільно з іншими учасниками, так і на підставі індивідуального навчального плану дитини з ООП, яка може відвідувати окремі заняття);

- *оцінювання навчальних досягнень* (оцінювання може здійснюватись як за загальними критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, так і згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою. Для проходження зовнішнього незалежного оцінювання створюються спеціальні умови з урахуванням вимог універсального дизайну та/або розумного пристосування, у тому числі можливості для використання спеціального особистого обладнання й адаптація змісту тестування відповідно до їхніх освітніх потреб, подовження часу на виконання завдання);

- *приміщення закладу освіти* (забезпечення безперешкодного доступу до будівель і приміщень закладу освіти осіб з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, хто пересувається на візках, та осіб з порушеннями зору. Облаштування ресурсної кімнати);

- *соціум* (співпраця з батьками, взаємодія з громадськими об'єднаннями, органами виконавчої влади, місцевого самоврядування тощо);

- *співпраця з ІРЦ, РЦППО та іншими закладами й установами освіти*

(отримання консультацій і спеціальних знань, експериментальна робота, висвітлення і передача перспективного педагогічного досвіду тощо).

Основні принципи організації роботи педагога з учнями з ООП:

- приймати учнів з ООП «як будь-яких інших учнів у класі»;
- включати їх в однакові види діяльності, хоча ставити різні завдання;
- залучати учнів до колективних форм роботи на заняттях;
- включати до спільних позааудиторних заходів — свят, ігор, конкурсів, екскурсій тощо.

Напрями процесу соціалізації особистості учня:

- розвиток інтелектуальної сфери;
- розвиток мовленнєвої, емоційної сфери;
- допомога у подоланні соціально-педагогічних труднощів, вікових криз тощо;
- створення позитивної Я-концепції, орієнтуючи на сильні сторони;
- формування і закріплення позитивних моральних основ особистості;
- адаптація в колективі однолітків, залучення до колективу;
- залучення до соціально значущої діяльності закладу освіти, волонтерства.

Важливу роль у соціалізації особи з ООП відіграють заклади освіти, де задовольняються інтереси, індивідуальні потреби осіб у сфері культури, мистецтва, наукових знань, техніки, природи, виробництва, життєвих навичок; створюються сприятливі умови для розвитку творчої особистості. Такі заклади освіти забезпечують:

- вільний розвиток особистості, розширення ступенів її самостійності;
- умови для здобуття знань, формування умінь і навичок відповідно до ООП дітей;
- задоволення потреб у творчій самореалізації, професійному самовизначенні;
- формування ціннісного ставлення до суспільства і держави, людей, до себе, природи, мистецтва, праці;
- соціальний захист, організацію змістовного дозвілля відповідно до здібностей та ООП дітей;
- розв'язання проблеми соціальної адаптації до нових умов життя;
- становлення їх соціального досвіду.

Дитячі й молодіжні громадські організації та об'єднання дітей – важливий суспільний інститут соціалізації осіб з ООП.

Участь у діяльності дитячих й молодіжних громадських організацій та об'єднань дітей сприяє:

- вияву самостійності учнівської молоді,
- реальній участі у житті суспільства,
- задоволенню потреб у спілкуванні з однолітками,
- самоствердженню у суспільнозначущій діяльності.

Третій етап соціалізації дитини з ООП – її самоствердження, реалізація її соціального потенціалу в соціумі.

Соціально-економічні умови успішної соціалізації в соціумі:

- раннє виявлення осіб з ООП;
- економічна підтримка сімей, які виховують дитину з ООП;
- соціально-педагогічна робота з неблагополучними сім'ями;
- соціально-педагогічний супровід багатодітних сімей, молодих сімей;
- забезпечення соціальної послуги з підтриманого проживання осіб з ООП;
- створення робочих місць для осіб з ООП і забезпечення їхньої зайнятості та працевлаштування;
- фінансування програм щодо соціальної, трудової і професійної реабілітації осіб з інвалідністю, забезпечення їх технічними та іншими засобами реабілітації тощо.

Результат успішної соціалізації попередніх етапів - готовність дитини до виконання соціальних ролей:

- Я – успішний учень, у дорослому житті – успішний працівник;
- Я – система громадянських компетентностей, у дорослому житті – свідомий громадянин;
- Я – система ціннісних ставлень, у дорослому житті – успішний сім'янин.

Отже, соціалізація особи з ООП – процес і результати засвоєння певних знань і вмінь, навичок, цінностей, зразків поведінки, що дає їй змогу стати дієздатним учасником соціальних відносин як повноцінний громадянин, працівник і сім'янин.

План семінарського заняття 2

Тема 3. Інклюзивна освіта в ЗП(ПТ)О: практичні та методичні аспекти.

1. Передумови створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О.
2. Технології інклюзивного навчання.
3. Підготовка кадрів в ЗП(ПТ)О.
4. Методичні аспекти інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О.

5. Успішні практики інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте передумови створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О.
2. Які особливості запровадження технологій інклюзивного навчання: універсальний дизайн для навчання (UDL), диференціація навчання, адаптація навчальних матеріалів, використання допоміжних технологій, індивідуальні плани навчання.
3. Яким чином здійснюється підготовка кадрів в ЗП(ПТ)О для впровадження та забезпечення інклюзивної освіти?
4. Які перспективи розвитку інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О в умовах війни і післявоєнного відновлення України?
5. Визначте методичні аспекти інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О.
6. Охарактеризуйте приклади успішних практик інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О.

Передумови створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О:

1. Політика та стратегія:
  - Наявність чіткої політики та стратегії інклюзивної освіти, яка визначає цілі, пріоритети та дії, необхідні для створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища.
  - Залучення всіх зацікавлених сторін, включаючи керівництво, педагогів, учнів, батьків та представників громадськості.
2. Фінансування та ресурси:
  - Адекватне фінансування для реалізації політики та стратегії інклюзивної освіти (навчальні матеріали, обладнання, фахівці та доступне середовище).
  - Наявність кваліфікованих фахівців, які мають досвід роботи з учнями з особливими освітніми потребами (ООП).
3. Навчання та підготовка:
  - Навчання педагогів.
  - Підготовка учнів (навчання про інвалідність та повагу до різноманітності).
4. Доступне середовище:
  - Фізична доступність незалежно від фізичних можливостей.
  - Інформаційна доступність навчальних матеріалів та інформації незалежно від сенсорних або когнітивних здібностей учнів (шрифт Брайля, аудіозаписи та відеозаписи).

Результати моніторингу доступності ЗП(ПТ)О (665) для маломобільних груп населення у 2023 році

В ЗП(ПТ)О навчається 3,3 тис. осіб з інвалідністю

(67 %, 447 закладів: 127 інклюзивних груп та 155 спеціальних груп).

Доступні для осіб з інвалідністю:

- 52 % будівель ЩП(ПТ)О (навчальні корпуси, майстерні, їдальні, гаражі тощо) (серед 2246);

- 58 % гуртожитків (серед 546).

Наявні такі засоби та пристосування:

- зовнішній пандус – 80 %;

- внутрішній пандус – 11 %,

- вхідні двері відповідної ширини для маломобільних осіб з інвалідністю – 100 %;

- облаштована для осіб з інвалідністю (маломобільних груп) туалетна кімната – 3 %;

- ліфт або підйомна маршова платформа для маломобільних осіб з інвалідністю – 3 %;

- безперешкодний доступ до споруд цивільного захисту – 29 %;

- попереджувальні та інформаційні тактильні елементи біля входу в будівлю – 20 %;

- надано інформацію про безпеку знаками, піктограмами, мовою легкого читання, аудіо повідомленнями всередині будівлі – 17 %;

- місця паркування транспортних засобів для осіб з інвалідністю – 36%.

5. Підтримка та послуги:

- Надання необхідних послуг (психолого-педагогічна підтримка, соціальна допомога та медичні послуги).

- Співпраця з батьками, щоб забезпечити успішне навчання їхніх дітей.

6. Позитивна атмосфера:

- Створення позитивної атмосфери (всі учні відчувають себе цінними, поважаними та підтримуваними через створення культури інклюзивності та поваги до різноманітності).

- Боротьба з дискримінацією.

Варто відмітити, що частка дітей з інвалідністю в ЗП(ПТ)О з кожним роком зростає.

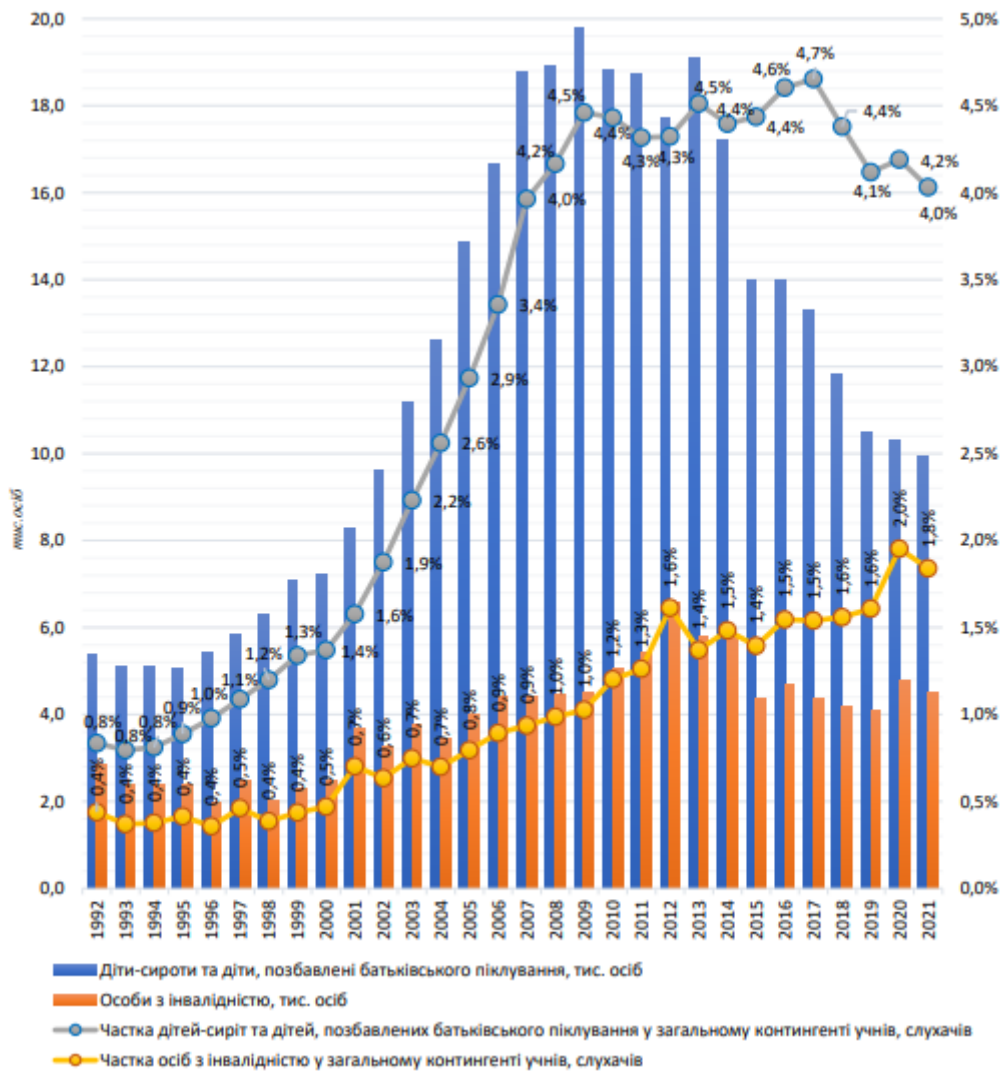

Рис. 1. Динаміка чисельності дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з інвалідністю в закладах П(ПТ)О та частки дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з інвалідністю в загальному контингенті учнів (слухачів) упродовж 1992–2021 рр. (станом на 1 січня), тис. осіб, %

Технології інклюзивного навчання - це широкий спектр інструментів, стратегій та підходів, які використовуються для підтримки учнів з особливими освітніми потребами (ООП) у загальноосвітньому середовищі. Ці технології можуть допомогти учням з ООП навчатися та розвиватися на тому ж рівні, що й їхні однолітки без інвалідності.

Поширені технології інклюзивного навчання:

1. Адаптивні технології:

- Програмне забезпечення для читання тексту, яке може допомогти учням з порушеннями зору читати текст, перетворюючи його на мову або шрифт Брайля.
- Програмне забезпечення для письма, яке може допомогти учням з труднощами письма, надаючи їм підказки та підтримку.

- Адаптивні комп'ютери, які мають спеціальне обладнання та програмне забезпечення, яке полегшує їх використання учням з інвалідністю.

2. Допоміжні технології:

- Слухові апарати.
- Кохлеарні імпланти.
- Протези.

3. Універсальний дизайн:

- Принципи універсального дизайну, які спрямовані на створення продуктів, середовищ та послуг, які доступні для всіх людей, незалежно від їхніх здібностей.

- Інклюзивний дизайн враховує потреби людей з інвалідністю на всіх етапах процесу розробки.

4. Педагогічні методи:

- Диференціація навчання, що передбачає адаптацію навчальних матеріалів та завдань до індивідуальних потреб кожного учня.

- Універсальне проектування для навчання, що передбачає розробку навчальних завдань, які доступні для всіх учнів, незалежно від їхніх здібностей.

- Співнавчання, що передбачає спільну роботу учнів з різними здібностями над навчальними завданнями.

5. Технології соціальної та емоційної підтримки:

- Програмне забезпечення для соціальних історій, яке може допомогти учням з аутизмом спектру розладів (АСР) зрозуміти соціальні ситуації та поведінку.

- Інструменти для саморегуляції, які можуть допомогти учням з труднощами з емоційним регулюванням заспокоїтися та зосередитися.

- Програми соціальних навичок, які можуть допомогти учням з ООП розвинути соціальні навички, необхідні для успішного спілкування та взаємодії з іншими людьми.

Не існує єдиного "правильного" підходу до використання технологій інклюзивного навчання. Найкращі технології для конкретного учня будуть залежати від його індивідуальних потреб та можливостей.

Методичні аспекти інклюзивної освіти в ЗП(ПТ)О – це комплекс заходів, спрямованих на створення умов для успішного навчання учнів з ООП у загальноосвітньому середовищі.

До них належать:

1. Педагогічні методи

- Диференціація навчання, що передбачає адаптацію навчальних матеріалів та завдань до індивідуальних потреб кожного учня (використання різних рівнів складності, альтернативних форматів та методів навчання).

- Універсальне проектування для навчання, що передбачає розробку навчальних завдань, які доступні для всіх учнів, незалежно від їхніх

здібностей (використання чітких інструкцій, візуальних опор та різноманітних методів оцінювання).

- Співнавчання, що передбачає спільну роботу учнів з різними здібностями над навчальними завданнями і може допомогти учням з ООП розвинути соціальні навички та навички співпраці.

- Інклюзивна педагогіка, яка ґрунтується на принципі, що всі учні здатні до навчання та розвитку (створення безпечного та позитивного середовища, де всі учні відчують себе цінними та поважаними).

2. Технології інклюзивного навчання

- Адаптивні технології можуть допомогти учням з ООП навчатися та розвиватися на тому ж рівні, що й їхні однолітки без інвалідності (програмне забезпечення для читання тексту, програмне забезпечення для письма, адаптивні комп'ютери тощо)

- Допоміжні технології можуть допомогти учням з ООП виконувати щоденні завдання, такі як пересування, спілкування та навчання (слухові апарати, кохлеарні імпланти, протези та ін.)

- Універсальний дизайн, який передбачає створення продуктів, середовищ та послуг, які доступні для всіх людей, незалежно від їхніх здібностей (використання чіткої розмітки, пандусів, ліфтів та ін.)

3. Співпраця з

- батьками.

- Фахівцями (психологи, логопеди, дефектологи та ін., щоб забезпечити всебічну підтримку учням з ООП).

- іншими закладами освіти, щоб забезпечити плавний перехід учнів з ООП з одного закладу до іншого.

4. Оцінювання

- Формувальне оцінювання використовується для того, щоб відстежувати прогрес учня протягом усього навчального процесу. Це дозволяє вносити корективи у план навчання та надавати учню необхідну підтримку.

- Підсумкове оцінювання використовується для того, щоб оцінити знання та навички учня наприкінці навчального курсу. Це дозволяє визначити, чи досяг учень цілей навчання.

- Інклюзивне оцінювання передбачає використання методів оцінювання, які доступні для всіх учнів, незалежно від їхніх здібностей. Це може бути використання альтернативних форматів, таких як тести з вибором відповіді, усні тести та практичні завдання.

Завдання для індивідуальної роботи

РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА ВИПУСКНИХ РОБІТ ПО КАФЕДРІ МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

ТЕМА 25. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.

ЗМІСТ

ВСТУП

1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

- 1.1. Поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище».
- 1.2. Правова основа організації інклюзивного навчання в Україні.
- 1.3. Класифікація та дидактичні функції засобів навчання.
- 1.4. Матеріально-технічне забезпечення, мета і функції його застосування у професійно-практичній підготовці.
- 1.5. Вдосконалення комплексно-методичного забезпечення професії шляхом впровадження інформаційних і цифрових технологій.

2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Методична розробка уроку із застосуванням здоров'язбережувального підходу.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Список рекомендованих літературних джерел:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Закон України «Про фахову передвищу освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
3. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Удич З.І., Шульга І.М. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. 208 с.
5. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 листопада — 1 грудня 2022 р.), у 2-х частинах. Ч. 1.

К.: Університет «Україна», 2021. 333 с. та Ч. 2. К.: Університет «Україна», 2022. 291 с.

6. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с

7. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2022. 70 с.

8. Мартинчук О. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2018. 430 с.

9. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін. ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : А. С. К., 2012. 308 с.

10. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: [монографія]. К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

11. Словник інклюзивності. Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти Інституту післядипломної освіти Київського університету ім. Б.Грінченка.https://drive.google.com/file/d/1gVlHRojeFWE0APvvDAmwwhb35Ulp_i_-v/view

ТЕМА 26. МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗМІСТ

ВСТУП

1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

- 1.1. Поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище».
- 1.2. Правова основа співпраці осіб з особливими освітніми потребами із роботодавцями та стейкхолдерами.
- 1.1. Розвиток навчально-методичної компетентності педагогічних працівників.
- 1.3. Навчально-методичний супровід професійної підготовки кваліфікованих робітників з особливими освітніми потребами.
- 1.4. Адаптація технологій навчання та виробничих технологій у професійно-теоретичну підготовку здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Методична розробка заняття з професійно-практичної підготовки для осіб з особливими потребами

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Список рекомендованих літературних джерел:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Закон України «Про фахову передвищу освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
3. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Словник інклюзивності. Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. https://drive.google.com/file/d/1gB1HRojeFWE0APvvDAmwwhb35Ulpi_-v/view
5. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Софій Н. З., Най да Ю. М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., К.: 2007. 128 с.
6. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с
7. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2022. 70 с.
8. Мартинчук О. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2018. 430 с.
9. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін. ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. К. : А. С. К., 2012. 308 с.
10. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: [монографія] К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
11. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 листопада — 1 грудня 2022 р.), у 2-х частинах. Ч. 1. К.: Університет «Україна», 2021. 333 с. та Ч. 2. К.: Університет «Україна», 2022. 291 с.
12. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Удич З.І., Шутьга І.М. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. 208 с.

7. МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Визначте перспективи розвитку інклюзивної освіти:

- a) *Розширення доступу до інклюзивної освіти*
- b) *Покращення якості інклюзивної освіти*
- c) *Зміцнення міжнародної співпраці*
- d) *Продовження досліджень та інновацій*
- e) *Підвищення обізнаності про інклюзивну освіту*

2. Які практики інклюзивної освіти можна визначити як успішні:

- a) *Інклюзивні проекти та програми*
- b) *Міжнародна співпраця*
- c) *Дослідження та інновації*
- d) *Поширення інформації та підвищення обізнаності*

3. Який вплив інклюзивної освіти на суспільство:

- a) *Покращення якості життя людей з інвалідністю*
- b) *Зниження рівня дискримінації*
- c) *Підвищення соціальної згуртованості*
- d) *Створення більш справедливого та інклюзивного суспільства*

4. Яке місце у структурі інвалідності серед 15-17-річних підлітків займають природжені вади розвитку:

- a) *перше;*
- b) *друге;*
- c) *третє;*
- d) *четверте.*

5. Визначте порядок проходження сім'єю стадій сприйняття дитини з особливими освітніми потребами (на психологічному рівні): 2,1,5,4,3

- 1. стан шоку (2);
- 2. розгубленість, страх (1);
- 3. характерна вмотивована поведінка батьків (5);
- 4. психічна адаптація (4);
- 5. депресія (3).

6. Найбільш повним визначенням поняття «Здоров'я» є:

- a) *Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутністю хвороб або фізичних вад.*
- b) *Здоров'я – це стан відсутності хвороб або фізичних вад.*

с) Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя.

д) Здоров'я – це стан організму людини, який характеризується можливостями адаптуватися до різноманітних факторів життєвого середовища.

7. Визначте можливий вплив інклюзивної освіти на суспільство:

- *Покращення якості життя людей з інвалідністю*
- *Зниження рівня дискримінації*
- *Негативні наслідки для учнів без інвалідності*
- *Підвищення соціальної згуртованості*
- *Створення більш справедливого та інклюзивного суспільства*

8. Виберіть найприйнятніше визначення поняття інклюзивна освіта:

- a) *Це система освіти, яка забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей*
- b) *Це навчання дітей з інвалідністю в загальноосвітніх класах.*
- c) *Це складний процес, який потребує часу, зусиль та змін у ставленні, культурі та практиці шкіл.*

9. Оберіть ті варіанти, які стосуються інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта:

- a) *Передбачає навчання дітей з інвалідністю та дітей з особливими освітніми потребами разом з їхніми однолітками у загальноосвітніх закладах.*
- b) *Створює умови, за яких всі діти можуть навчатися, розвиватися та відчувати себе цінними членами шкільної спільноти.*
- c) *Заснована на принципах рівності, поваги та різноманіття.*
- d) *Має на меті забезпечити всім учням можливість досягти успіху в житті.*

1. ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Інклюзія – забезпечення ситуації, що унеможлиблює обставини, за яких особистість, незалежно від свого соціального статусу, віку, наявності чи відсутності порушень психофізичного розвитку та інвалідності, опиняється поза суспільними стосунками, поза освітнім процесом.

Маломобільні групи населення - особи, які відчують труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку, особи з дитячими візками;

Інвалідність — міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими порушеннями, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створювати умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист. Інвалідність стосується не лише стану здоров'я людини чи медичних проблем, це явище, що відображає взаємодію між особливостями людини і суспільства, в якому вона живе.

Особа з інвалідністю - мають стійкі фізичні, психосоціальні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які при взаємодії з різними бар'єрами в навколишньому середовищі, поведінці, ставленні перешкоджають повній і ефективній участі людей з інвалідністю в житті суспільства нарівні з людьми без інвалідності.

Інвалідність – результат взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами і яка заважає їхній повній та ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими[Конвенція ООН про права інвалідів]

Безбар'єрність - загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності;

Доступність - забезпечення рівного доступу всім групам населення до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів та послуг, як у міських, так і в сільських районах

Медико-соціальна експертиза - встановлення ступеня стійкого обмеження життєдіяльності, групи інвалідності, причини і часу їх настання, а також доопрацювання та затвердження індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (дитини з інвалідністю) в рамках стратегії компенсації на основі індивідуального реабілітаційного плану та

комплексного реабілітаційного обстеження особи з обмеженням життєдіяльності.

Реабілітація осіб з інвалідністю - система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації і медичними виробами.

Реабілітаційні заходи - комплекс заходів, якими здійснюється реабілітація осіб з інвалідністю.

Психолого-педагогічна реабілітація - система психологічних та педагогічних заходів, спрямованих на формування способів оволодіння знаннями, уміннями і навичками, надання психологічної допомоги, зокрема щодо формування самоутвердження і належної самооцінки особою своїх можливостей, засвоєння правил суспільної поведінки шляхом здійснення системної навчально-виховної роботи.

Професійна реабілітація - система заходів, спрямованих на підготовку особи до професійної діяльності, відновлення чи здобуття професійної працездатності шляхом адаптації, реадaptaції, навчання, перенавчання чи перекваліфікації з можливим подальшим працевлаштуванням та необхідним соціальним супроводженням з урахуванням особистих схильностей та побажань особи.

Трудова реабілітація - система заходів, розроблених з урахуванням схильностей, фізичних, розумових і психічних можливостей особи і спрямованих на оволодіння трудовими навичками забезпечення трудової діяльності та адаптацію у виробничих умовах, у тому числі шляхом створення спеціальних чи спеціально пристосованих робочих місць.

Соціальна реабілітація - система заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації та соціально-побутової адаптації, задоволення потреби у забезпеченні допоміжними засобами реабілітації.

Психологічна реабілітація - система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей особи, створення сприятливих умов для розвитку та утвердження особистості.

Здоровий спосіб життя - це дії, звички, певні обмеження, пов'язані з оптимальною якістю життя, яка охоплює соціальні, розумові, духовні, фізичні компоненти, та, відповідно, із зниженням ризику розвитку захворювань.

Здоров'я – стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки як відсутність хвороб і фізичних дефектів (Всесвітня організація охорони здоров'я).

Режим дня - це чіткий розпорядок життя протягом днів, який передбачає чергування неспання і сну, і навіть раціональну організацію різних видів діяльності.

Рівні підтримки – обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їх особливих освітніх потреб, що надається в закладі

Підтримка в освітньому процесі – підтримка, що надається здобувачам освіти постійно або тимчасово та передбачає створення для них сприятливих для навчання умов у закладі освіти, а також здійснення додаткових заходів, спрямованих на подолання їх освітніх труднощів, у тому числі тих, що виникли внаслідок психологічної травми.

Індивідуальна навчальна програма – документ (частина ІПР), який окреслює коло знань, умінь і навичок, що підлягають засвоєнню з кожного окремого навчального предмету у процесі навчання у закладі загальної середньої освіти з метою реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами. Містить перелік тем матеріалу, що вивчається, рекомендації щодо кількості годин на кожну тему, час, відведений на вивчення всього курсу.

2. КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ

За консультаціями чи уточненнями окремих питань електронного курсу можна звернутися до професорки кафедри ЛИНЧАК Оксани Василівни за:

Мобільний телефон: +38 (067) 317-87-36 (Viber; Telegram; WhatsApp)

Електронна пошта: lynchak@ukr.net

9. ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА

Основні ресурси

1. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ "Агентство "Україна", 2019. 300 с.

2. Колупаєва А. А., Таранченко О. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник Харків: Вид-во "Ранок", 2019. 304 с.

3. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. Київ: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.

4. Кульбіда С. В. та ін. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник Харків: Вид-во "Ранок", 2019. 216 с.

5. Корекційно-розвиткова робота з учнями з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / за заг. ред. О.Е. Жосана. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2021. 96 с.

6. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник / [А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін.] ; за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с.

7. Литвин І.М., Басик В.В., Гавриленко Т.Л., Галушко М.І. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами: нач.-метод.посіб. Черкаси: КНЗ "ЧОПОПІ ЧОР", 2020. 80 с.

8. Войтко В.В. Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ) у дітей: психолого-педагогічний супровід : навч.-метод. посіб. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 76 с.

9. Навчальний курикулум з інклюзивної освіти : Теорія та методика інклюзивного навчання. Модулі 1-3 / уклад. Л. М. Сидорів, за ред. С. М. Сидоріва. Івано-Франківськ : видавець Кушнір Г. М., 2020. 235 с.

10. Навчальний курикулум з інклюзивної освіти : Теорія та методика інклюзивного навчання. Модулі 4-6 / уклад. Л. М. Сидорів, за ред. С. М. Сидоріва. Івано-Франківськ : видавець Кушнір Г. М., 2020. 265 с.

11. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеева О., Софій Н., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. Київ: ТОВ «Видавничий дім "Плеяди"». 2013. — 96 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3016/1/Sofiy_N_Index_Inklus_ZNZ.pdf

12. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ. 2022. URL: <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/Посібник-Кучерак-ІВ.pdf>

8. Светлакова О. Ю. Індекс інклюзії як система оцінки якості інклюзивної освіти для дітей з особливостями психофізичного розвитку / О. Ю. Светлакова. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2019. Вип. 20(1). С. 217-225. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2012_20%281%29_28

Додаткові ресурси

8. Гладуш В.А. Ретроспектива підготовки педагогічних кадрів в Україні для формування освітніх послуг в умовах спеціальної освіти.

Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики XXI століття. Монографія. Київ, 2021. 285 с. С. 242-251.

9. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами: грудень 2020-січень 2021. URL: <https://sqe.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/04/Doslidzhennya-yakosti-inklyuzivnoi-osviti.pdf>

10. Кляйн В., Шилонова В., Гладуш В.А. Індивідуальний підхід у забезпеченні психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання в школах Словаччини: досвід, перспективи. Київ: ТОВ «Альфа-ПК», 2020. С. 23- 35.

11. Кучерак І., Петрушак О. Інтегровані заняття у системі інклюзивного навчання: досвід, реалії та перспективи. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. 2021. Вип. 3(47). С. 121-127.

12. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи. Освіта та педагогічна наука. 2020. № 1 (173). С. 3-13. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5991/2020%20>

Інтернет – ресурси

13. Декларація ООН про права інвалідів. 1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117#Text

14. Загальна декларація ООН з прав людини. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

15. Саламанська декларація та Рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. Саламанка. Іспанія, 7-10 червня 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.

16. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». 1991 №21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

17. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

18. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

19. Закон України «Про професійно-технічну освіту» 1998 №103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>

20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» від 10.07.2019 №636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-п#n8>

21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>